

1
29/1981

Slovenský národopis

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

HP 7

Na obálke: Ludová rozprávačka a poetka Judita Urbanová, narodená 29. apríla 1900 v Lipovci – slúžka, neskoršie roľníčka, a Ondrej Urban, narodený 21. januára 1900 na Slizkom – vápeničiar, košíkár, roľník, robotník. Z pripravovanej zbierky dr. Márie Prasličkovej „Spomienky a poézia Judity Urbanovej“. Foto Gabriel Kladek

HLAVNÁ REDAKTORKA
Božena Filová

VÝKONNÁ REDAKTORKA
Viera Gašparíková

REDAKČNÁ RADA
Ján Botík, Soňa Burlasová, Václav Frolec, Emília Horváthová, Soňa Kovačevičová,
Igor Krišteľ, Milan Leščák, Ján Michálek, Ján Mjartan, Štefan Mruškovič, Viera
Nosálová, Adam Pranda, Antonín Robek

1

29 / 1981

***Slovenský
národopis***

ČASOPIS SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

VEDA

VYDAVATELSTVO SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED

BRATISLAVA

V prezentovanom čísle Slovenského národopisu sú online sprístupnené iba publikácie pracovníkov Ústavu etnológie SAV (v obsahu farebne odlišené).

Ostatné práce, na ktoré ÚEt SAV nemá licenčné zmluvy, sú vynechané.

Slovenský národopis je evidovaný v nasledujúcich databázach

www.ebsco.com
www.cejsh.icm.edu.pl
www.ceeol.de
www.mla.org
www.ulrichsweb.com
www.willingspress.com

Impaktovaná databáza European Science Foundation (ESF)
European Reference Index for the Humanities (ERIH): www.esf.org

OBSAH

ŠTÚDIE

Milan Leščák: Seminár „Žánre folklórnej prozaickej tradície v súčasťi“ (úvod) 5

Viera Gašparíková: Problematika špecifickosti prozaických druhov a súčasné ústne podanie 6

Ján Michálek: Spomienkové rozprávanie a spomienková literatúra . . . 17

Dušan Ratica: K charakteristike poverového rozprávania 23

Mária Kosová: Kategória rozprávača folklórnych žánrov 29

Libuše Volbrachtová: Úloha jednotlivce jako nositele folklórni tradície 35

Dagmar Klímová: Soudobá tradície jako podklad rekonstrukce folklóru starších epoch 42

Bohuslav Beneš: Žánrové příznaky slovesných projevů zvykoslovného cyklu 51

Milan Leščák: O asimilácii foriem kontaktnej a technickej komunikácie . 59

Antonín Satke: Na okraj lidové anekdoty 65

Peter Liba: K niektorým otázkam typológie príjemcu folklórneho textu . 71

Viliam Marčok: Folklórna próza a dieťa (súčasná prax, stav a perspektívy bádania) 82

Marta Šrámková: Funkce vyprávění u školní mládeže 89

Václav Hrníčko: Cesty působení folklórni a nefolklórni prózy na dětský kolektiv a formování jeho vypravěčského repertoáru 96

Vilmos Voigt: Otázky folklorizmu a detského folklóru v súčasnom skúmaní folklóru 101

Zora Vanovičová: Detský folklór a vplyv hromadných oznamovacích prostriedkov 107

MATERIÁLY

Josef Jančář: Lidová výroba a její vývojové proměny 112

DISKUSIA — GLOSÝ

Zora Rusnáková: Skice k systémovému vymedzeniu etnografie 123

ROZHLADY

Za Christom Vakarelskim (Ján Podolák) 136

RECENZIE A REFERÁTY

Dítě a tradice lidové kultury (Marta Sigmundová) 139

V. Olivová: Lidé a hry (Soňa Švecová) 141

J. Máchová: Úloha rodiny v socialistické společnosti (Viera Pilátová) . 142

J. Okrucký—V. Kautman: Výtvarník a dřevo (Jarmila Paličková-Pátková) 143

Problémy etničeskoj geografii i kartografii (Peter Slavkovský) 144

Narodna tvorčist ta etnografija (Mikuláš Nevrlý) 146

L. Ch. Feoktistova: Zemledelje u Estoncev 18 — načalo 20 v. (Peter Slavkovský) 148

Š. Š. Gadžijeva: Očerki istorii semji i braka u Nogajcev 19 — načalo 20 veka (Viera Pilátová) 150

A. A. Žaborjuk: Ukrajinckij žyvopys

doby sereďnovyččja (Mikuláš Mušinka)	151
A. D. Dridzo: Etnokulturnyje processy v Vest-Indii (Jaroslav Čukan)	152
Wieś Rudawa i jej okolice (Jarmila Paličková-Pátková)	154
A. Zambrzycka-Kunachowicz: Zwyczajowe formy spółżycia społecznego (Jarmila Paličková-Pátková)	155
E. Siatkowska: Zachodniosłowiańskie zawołania na zwierzęta (Rudolf Šrámek)	157
T. Hofer — E. Fél: Magyar népművészet (Izabela Danterová)	158
L. Takács: Irtásgazdálkodásunk emlékei (Soňa Švecová)	160
A magyar tanyarendszer múltja (Soňa Švecová)	161
K. Kumer: Etnomuzikologija (Soňa Švecová)	162
K. Ranke: Die Welt der einfachen Formen (Karel Horálek)	164
M. Ivanová-Šalingová — Z. Maníková: Slovník cudzích slov (Viera Gašparíková)	166
Výzva Výboru Matice slovenskej	167

СОДЕРЖАНИЕ

СТАТЬИ

Милан Лешчак: Семинар „Жанры фольклорной прозаической традиции в современности“ (введение)	5
Вера Гашпарикова: Проблематика специфичности прозаических видов и современное устное исполнение	6
Ян Михалек: Рассказы-воспоминания и литература воспоминаний	17
Душан Ратица: К характеристике поверий	23
Мария Косова: Категория рассказчика фольклорных жанров	29
Либуше Волбрахтова: Роль индивида как носителя фольклорной традиции	35
Дагмар Климова: Современная традиция как основа реконструкции фольклора старших эпох	42
Богуслав Бенеш: Жанровые признаки словесных проявлений обрядового цикла	51
Милан Лешчак: Об ассимиляции форм контактной и технической коммуникации	59
Антонин Сатке: По поводу народного анекдота	65

Петер Либа: К некоторым вопросам типологии воспринимающего фольклорного текста	71
Вильям Марчок: Фольклорная проза и ребенок (современная практика, состояние и перспективы исследования)	82
Марта Шрамкова: Функция рассказывания у учащейся молодежи	89
Вацлав Грничко: Пути воздействия фольклорной и нефольклорной прозы на детский коллектив и формирование его репертуара рассказывания	96
Вилмош Воигт: Вопросы фольклоризма и детского фольклора в современном исследовании фольклора	101
Зора Вановичова: Детский фольклор и влияние на него средств массовой коммуникации	107

МАТЕРИАЛЫ

Йосеф Янчарж: Народное производство и его эволюционные изменения	112
--	-----

ДИСКУССИЯ — ГЛОССЫ

Зора Руснакова: Эскизы к системному разграничению этнографии	123
--	-----

ОБЗОРЫ

Памяти Христа Вакарелского (Ян Подлак)	136
--	-----

РЕЦЕНЗИИ И РЕФЕРАТЫ

INHALT

STUDIEN

Milan Leščák: Das Seminar „Die Genres der prosaischen Folkloretradition in der Gegenwart“ (Einleitung)	5
Viera Gašparíková: Zur Problematik des spezifischen Charakters der Prosagattungen und die heutige mündliche Überlieferung	6
Ján Michálek: Die Erzählung aus der Erinnerung und die Memoirenliteratur	17
Dušan Ratica: Zur Charakteristik der abergläubischen Erzählungen	23
Mária Kosová: Die Kategorie des Erzählers von Folklorewerken	29
Libuše Volbrachtová: Die Rolle des Individuums als Träger Folkloretradition	35

Dagmar Klímová: Die heutige Tradition als Unterlage zur Rekonstruktion der Folklore früherer Epochen	42
Bohuslav Beneš: Die Gattungsmerkmale der literarischen Äusserungen im Brauchtumszyklus	51
Milan Leščák: Die Assimilation der Formen der Kontakt- und der technischen Kommunikation	59
Antonín Satke: Einige Randbemerkungen über den Volkswitz	65
Peter Liba: Einige Fragen zur Typologie der Rezeption von Folkloretexten	71
Viliam Marčok: Die Folkloreprosa und das Kind (Heutige Praxis, Zustand und Perspektiven der Forschung)	82
Marta Šrámková: Die Funktion des Erzählens bei der Schuljugend	89
Václav Hrníčko: Die Wirkungswege der Folklore- und der Nichtfolkloreprosa auf das Kinderkollektiv und auf die Formung seines Erzählrepertoires	96
Vilmos Voigt: Fragen des Folklorismus und der Kinderfolklore in der heutigen Folkloreforschung	101
Zora Vanovičová: Die Kinderfolklore und der Einfluss der Massenmedien auf die Kinder	107

MATERIALIEN

Josef Jančář: Die volkstümliche Produktion und ihre Wandlungen	112
--	-----

DISKUSSION — GLOSSEN

Zora Rusnáková: Die Skizzen zur Systemdefinition der Ethnographie	123
---	-----

RUNDSCHAU

Christo Vakarelski ist gestorben (Ján Podolák)	136
--	-----

BÜCHERBESPRECHUNGEN UND REFERATE

CONTENTS

ARTICLES

Milan Leščák: The Seminar "Genres of the Folklore Prosaic Tradition in the Present" (Introduction)	5
---	----------

Viera Gašparíková: Problems of the Specific Character of the Prosaic Kinds and the Present Tradition	6
Ján Michálek: The Remembrance Narration and the Memoirs	17
Dušan Ratica: On the Characteristic of the Superstition Narration	23
Mária Kosová: The Category of the Folklore Genres Teller	29
Libuše Volbrachťová: The Role of an Individual as a Bearer of the Folklore Tradition	35
Dagmar Klímová: The Present Tradition as a Support for the Reconstruction of the Older Epoch Folklore	42
Bohuslav Beneš: The Genres' Marks of the Literary Expressions of the Custom Cycle	51
Milan Leščák: On the Assimilation of the Forms of the Contact and Technical Communication	59
Antonín Satke: The Folk Anecdote	65
Peter Liba: Some Questions on the Typology of the Receiver of the Folklore Text	71
Viliam Marčok: The Folklore Prose and the Child (Present Practice, State and Research Perspectives)	82
Marta Šrámková: The Function of Narration with School Youth	89
Václav Hrníčko: Ways of Action of the Folklore and Nonfolklore Prose on the Children Collective and on the Forming of its Narrative Repertory	96
Vilmos Voigt: Questions of Folklorismus and Children Folklore in the Present Research of Folklore	101
Zora Vanovičová: The Children Folklore and the Influence of Mass-media	107

VARIOUS MATERIAL

Josef Jančář: The Folk Production and its Developing Changes	112
--	-----

DISCUSSION

Zora Rusnáková: The Outline for the System Determining of the Ethnography	123
---	-----

COMMENTARY

Christo Vakarelski is dead (Ján Podolák)	136
--	-----

BOOKREVIEWS AND REPORTS

K CHARAKTERISTIKE POVEROVÉHO ROZPRÁVANIA¹

DUŠAN RATICA

Národopisný ústav SAV, Bratislava

Úvodom treba poznamenať, že štúdium nerozprávkových žánrov ľudovej prózy nachádza okrem iného svoje opodstatnenie jednak v dôležitosti problému odhalenia mechanizmov genézy ústnej epickej tvorby, k riešeniu ktorého nám samo prináša mnoho konkrétnych faktov, a jednak v naliehavej potrebe vedecky skúmať všetky javy nachádzajúce sa v zornom poli súčasnej folkloristiky. Je zásluhou práve posledného vývinového obdobia tejto vedy, že sa pozornosť upriamila aj týmto smerom, a že sa nerozprávkovým epickým žánrom dnes dostáva adekvátne spracovanie; máme na mysli najmä žánre humoristického rozprávania, rozprávania zo života či spomienkového rozprávania. Zdá sa však, že špeciálne spracovanie, predovšetkým v zmysle konkrétnych rozborov poetiky, štýlu, kompozície a pod., si vyžaduje tiež poverové rozprávanie, ktoré sa v tomto príspevku pokúsime charakterizovať aspoň z niektorých aspektov.

Jedným zo základných metodologických postulátov fungovania každej vedy je čo najkomplexnejší systém pojmov, odrážajúcich tú časť reality, ktorej štúdium je danej vede vlastné. To platí, podľa nášho názoru, v plnej miere tiež o folkloristike, kde dôležitou otázkou pri skúmaní nerozprávkových prozaic-

kých žánrov je práve všeobecné vymedzenie jednotlivých druhových pojmov týchto žánrov, činnosť, ktorá implikuje okrem generalizácie aj simultánnu analýzu a syntézu konkrétnych informácií o skúmanom predmete.

Zdá sa, že koncepcia, v ktorej sa pod pojem „poverečné povídky“ subsumujú „drobné rozprávania o zážitkoch rozprávača alebo jeho známych, či predkov, v ktorých hrdinu vystrašil neobvyklý prírodný jav, stretnutie s neobvyklým človekom, došlo k úrazu alebo smrti a pod.“,² najviac vystihuje podstatu žánru poverového rozprávania a zároveň zodpovedá aj materiálu, získanému súčasným folkloristickým výskumom. „Dôležité pritom je, že všetky tieto udalosti sa pripisujú pôsobeniu nadprirodzených síl.“³ Zatiaľ čo sa vymedzenia pojmu nami sledovaného žánru v podstate zhodujú, jestvuje v slovenskej folkloristike určitá terminologická nejednotnosť pri označovaní tohto druhu ústnej slovesnosti; máme na mysli konkrétne termíny — *rozprávky o nadprirodzených bytostiach*, potom povesti s najrozličnejšími látkami, ako povesti bájoslovné o škriatkoch, zmokoch, smrťke, vílach, vodníkovi a pod., ďalej termín *démonologické rozprávky*, s ktorým sa bolo možné stretnúť ešte v nedávnej minulosti.⁴ Termín *poverové rozprávanie* má podľa nášho

názoru oproti spomenutým termínom výhodu najmä v tom, že nelokalizuje tento žáner v nadradenom rodovom systéme (vo vzťahu druh-rod), neradí ho napr. k rozprávke, či povesti, s ktorými má viaceré meritórne diferencujúce vlastnosti (prítomnosť dôrazu na vierohodnosť rozprávaneho, častá improvizácia, ďalej absencia rozprávkovej kanonizácie, ustálených úvodných a záverečných formúl, loci communes a pod.), ale priraduje ho k druhom dnes mimoriadne živým a frekventovaným, k rozprávaniu zo života a spomienkovému rozprávaniu, s ktorými má viaceré formálne i obsahové analógie. Ide najmä o skutočnosť, že obsah týchto rozprávání (podobne ako u memorátov) podáva sa ako priama alebo sprostredkovaná skutočnosť, či zážitok; realizmus (napriek výskytu nadprirodzených bytostí a síl, ktoré zasa patria k realite ľudového svetonázoru) je teda význačnou črtou oboch uvedených žánrov. Pravda, okrem zhôd u porovnávaných druhov vystupujú tiež odlišnosti, ktoré konštituujú ich druhovú existenciu (spomeňme len, že námetová šírka memorátov sa v prípade poverového rozprávania obmedzuje na aktuálne prvky ľudovej viery, ďalej je tu dejovosť ako procesuálna náplň témy⁵ poverových podaní, ktorá u memorátov nie je nevyhnutná a pod.).

Zdá sa nám teda, že termín *poverové rozprávanie* nielenže relatívne najlepšie vystihuje podstatu daného žánru, ale zároveň vyjadruje i jeho druhovú autonómiu, ako aj jeho príbuznosť so žánrami, ktoré mu v systéme ľudovej prózy stoja najbližšie.

Aj pri letmom pohľade na texty zachytených poverových podaní vystúpi do popredia ich špecifickosť v pomere k ostatným prozaickým žánrom ústnej slovesnosti. Objektom ich zobrazenia sú javy (predstavy) ľudovej viery, nesúce vo svojej podstate často veľmi hmlistý a nejasný vzťah k okolitej realite. Ako

teda chápať v tomto prípade odraz reality v zmysle teórie umeleckého odrazu? Podľa nášho názoru treba pojem odrazu (ktorý sa v súčasnosti chápe nie ako nestranná „kópia“ skutočnosti, ale ako dialektická syntéza dvoch vrstiev, z ktorých „jedna nám prezentuje bytie prestúpené tvorivým subjektom, druhá tvorivý subjekt prestúpený bytím“⁶) v prípade poverového rozprávania doplniť pojmom metamorfózy a fixácie. Pod prvým rozumieme historickú premenu reality na poverové javy (antropomorfné, či abstraktnejšie zobrazenia rozličných prírodných síl a živlov), a ďalej premenu, mobilizáciu týchto javov na sujet, ich integráciu do konkrétneho slovesného útvaru (tu už ide o odraz premeneného). Fixáciou rozumieme zasa fakt zachytenia, „znehynenia“ niektorých predstáv, ktoré dnes už z bežného života pomaly miznú, v slovesnej forme. Oba pojmy potom implikujú aj skutočnosť tradície, ktorá je v obsahu i forme tohto žánru nesporným javom.

Uvedieme ešte niekoľko poznámok k výsledkom analýzy textov zachytených poverových podaní: ide tu najmä o možnosti charakteristík štýlu a kompozície daného folklórneho druhu. Z hľadiska štylistického predstavuje poverové rozprávanie hovorový slovesný útvar; jeho atribútmi je často sa vyskytujúca situačnosť prejavu, všeobecnosť a približnosť vo vyjadrení (i keď častý je aj opak, uvádzanie konkrétnych faktov). Určitou „oficiálnosťou“ prístupu informátora k výskumu potláča sa súkromnosť a konverzačnosť prejavu (napriek tomu sa však často dostávajú na povrch) a taktiež tendencia k stručnosti.⁷ Relevantný je v obsahu daného žánru výskyt prirovnaní, paralelizmov a symbolov, no tiež zdanlivých metaforických personifikácií; napr. postava žaby-bosorky, resp. mačky-bosorky nie je vyjadrením obraznej myšlienky, ale prezentáciou „reality“ z hľadiska ľudového svetonázoru.

Štýl poverového rozprávania možno

pomerne pregnantne charakterizovať pomocou systému výrazových kategórií, ktorého aplikácia umožňuje odhalenie nových kvalít textu z hľadiska jeho funkčnosti.⁸ „Zisťovaním jednotlivých výrazových kategórií postupne určíme žánrovú a funkčnú povahu daného textu, t. j. jeho štýl.“⁹ Z tohto aspektu teda poverové rozprávania predstavuje vo všeobecnosti slovesný útvar s prevažne ikonickou intenciou; vo svojej pomerne zložitej výrazovej štruktúre má viac zhodných črt s umeleckou slovesnosťou (frekvencia kategórie dejovosti, explicitnosti a najmä kontrastu), a tendenciu k estetickému hodnoteniu (kategória miery výrazu). Z príznačných vlastností poverového rozprávania podľa nášho názoru relatívne treba chápať kategóriu absurdity a iracionality — nezmyselnosť, resp. iracionálnosť týchto podaní sa v prostredí, v ktorom fungujú, nepocituje, a je skôr dôsledkom porovnania s inými kritériami validity informácie, prípadne iným sociálnym prostredím (pravda, dnes je už situácia aj v tomto smere omnoho diferencovanejšia).

Kompozične¹⁰ poverové rozprávania predstavuje sujetový tektonický slovesný útvar; jeho sujet sa najčastejšie rozvíja postupom ab ovo a obsahuje všetky základné komponenty schémy sujetovej štruktúry (expozícia-zápletko-rozuzlenie). Medzi činitele retardujúce dej možno, okrem pomerne frekventovaných epizód a digresíí, zaradiť tiež časté opa-

kovanie slov, viet alebo vetných úsekov, ktoré býva neraz všeobecným príznakom ľudovej prozaickej dikcie.

Celkove možno konštatovať, že kým fabulu poverového rozprávania tvoria rozličné príbehy o konkrétnych i abstraktnejších javoch ľudovej viery (v ústach rozprávačov často vlastných alebo sprostredkovaných zážitkoch), pohybuje sa sujet týchto podaní od krátkych a nerozvinutých foriem (zrozumiteľných mnohokrát iba z kontextu) k relatívne plne rozvinutým tvarom.

V tejto súvislosti treba ešte pripomenúť, že finálna podoba toho-ktorého rozprávania, teda v istom zmysle aj jeho štýl a kompozícia, je vo veľkej miere závislá od psychických vlastností a schopností konkrétneho rozprávača (ide tu podľa nás predovšetkým o konfiguráciu imaginatívnosti a logickosti, extrovertnosti a introvertnosti, ďalej názory, záľubu v rozprávaní a pod.); tradícia síce môže obsahovať relatívne uzavreté námety, motívy, či pravidlá ich produkcie a prezentácie, avšak konkrétne prevedenie je zasa vždy individuálne, determinované osobnostnými parametrami určitého respondenta.

Cieľom nášho príspevku nebola (a ani nemohla byť) hlbšia a dôkladnejšia argumentácia uvedeného, ale skôr snaha o načrtnutie niektorých otázok, ktorých riešenie pri konkrétnych charakteristikách a rozboroch určitého prozaického folklórneho žánru považujeme za dôležité.

POZNÁMKY

1 Príspevok bol vypracovaný na základe výsledkov vlastnej diplomovej práce Poverové rozprávania (Analýza žánru), ktorá bola obhájená na KEF FFUK v roku 1978. Materiálovým podkladom boli výskumy súčasnej ľudovej prózy v okrese Senica nad Myjavou, pričom okrem vlastných výskumov boli použité výskumné

elaboráty G. Kanderovej, L. Košárkovej, M. Sigmundovej a A. Manna.

2 Československá vlastivěda III., Lidová kultura. Praha 1968, s. 280.

3 Tamtiež.

4 Prvé dva termíny sa vyskytujú v práci MELICHERČÍK, A.: Slovenský folklór; In: Slovenská vlastivěda II. Bratislava

1943, s. 297, 299. Posledný termín možno nájsť v neskoršej autorovej práci Slovenský folklór. Chrestomatia. Bratislava 1959.

- 5 Materiál získaný recentnými výskumami ľudovej prózy v okrese Senica nad Myjavou (obce Cerová—Lieskové, Čáčov, Dojč, Dubovce, Hlboké, Hradište pod Vrátnom, Jablonica, Kunov, Osuské, Popudinské Močidlany, Prietrž, Prievaly, Radošovce, Sobotište, Sotina-Senica, Trnovec) vykazuje v žánri poverového rozprávania takéto tematické rozdelenie: rozprávania o strašidlách — 32 %, o bosorkách, veštcoch a veštkyňiach — 25 %, o rozličných záhadách — 15 %, o svetielkach-raráškoch — 13 %, o revenantoch — 7 %, a o čertoch — 5 %. Zvyšná časť sú podania zastúpené 1 % a neopakované rozprávania.
- 6 ŠABOUK, S.: Umění, systém, odraz. Praha 1973, s. 25. Podobne GUSEV, V. Je.: Estetika folklóru. Praha 1978, s. 85. Autor vyjadruje túto skutočnosť slovami: „V procese odrážania skutočnosti v umení tvorí objektívna skutočnosť a (vo filozofickom zmysle tohto slova) subjektívny vzťah k nej nerozlučnú dialektickú jednotu.“

Iste by bolo možné namietnuť, že profesionálne umenie (v našom prípade literatúra) predstavuje v pomere k folklóru z viacerých aspektov esenciálne odlišný kultúrny jav, a že výlučne literárnoved-

ný prístup k tomuto javu „vylučuje možnosť poznať špecifickosť folklóru...“ (c. d., s. 88). Avšak napriek tomu sa domnievame, že pri interpretácii ľudovej prózy je možné (dôsledným akceptovaním špecifika folklórnej tvorby, komunikácie a pod.) využiť niektoré pojmy literárnej vedy, resp. lingvistiky. Vychádzame najmä zo skutočnosti, že niektoré, zdanlivo až prílišné zhody medzi zákonitosťami slovesného folklórneho a literárneho zobrazovania nepredstavujú chybný prístup k analýze materiálu, ale skôr „logický dôsledok toho, že v ľudovej slovesnosti ako prapôvodnej podobe literatúry sa objavujú zákonitosti literárneho zobrazovania v najelementárnejšej forme“. (MARČOK, V.: Povaha folklórneho estetického vzťahu ku skutočnosti. Slov. Národop., 23, 1975, s. 368.)

- 7 Pojmoslovie použité z práce MISTRÍK, J.: Štylistika slovenského jazyka. Bratislava 1970.
- 8 Vychádzame najmä z prác Františka MIKU: Text a štýl. Bratislava 1970; Od epiky k lyrike. Bratislava 1973 a Rozbor folklórneho textu. Slov. Národop., 21, 1973, s. 605—612.
- 9 MIKO, F.: Rozbor folklórneho textu, c. d., s. 607.
- 10 Terminologicky vychádzame z publikácie HRABÁK, J.: Poetika. Praha 1973.

К ХАРАКТЕРИСТИКЕ ПОВЕРИЙ

Резюме

В статье автор кратко характеризует поверья в устном изложении с точки зрения понятия, содержания, стиля и композиции этого автономного вида устного эпического творчества. Здесь он исходит из коллективных и собственных исследований фольклора в шестнадцати деревнях района Сеница-над-Миявой, где количественные пропорции полученного материала указывают на большую частоту этого жанра и в настоящее время (это касается главным образом самого старшего поколения информаторов).

В отношении понятия данного жанра автор приводит многочисленные аргументы в пользу термина „рассказывание пове-

рий“; с аспекта содержания автор пытается выразить специфичность рассматриваемого вида устной словесности не только понятием „отражение реальности“, но и понятием „метаморфозы“ (1. историческое превращение реальности в поверья, 2. перемена, мобилизация этих явлений в сюжет словесной формации и фиксация представлений, которые исчезают из повседневной жизни, в словесной форме).

Стиль рассказывания поверий автор анализирует и при помощи системы категорий средств выражения — с этой точки зрения данный вид представляет собой словесную формацию с преобладанием изобразительной интенции, которая не обхо-

дится без черт, совпадающих с художественной словесностью (употребление категории сюжетности, экспликации, контраста, или же меры выражения). Композиционно поверья представляют собой тектоническую словесную формацию, которая чаще всего развивается с использованием приема ab

ovo и содержит все основные компоненты схемы сюжетной структуры (экспозиция-завязка-развязка). При этом сюжет данного фольклорного вида охватывает как краткие и неразвернутые формы, понятные часто только из контекста, так и относительно полно развернутые формы.

ZUR CHARAKTERISTIK DER ABERGLÄUBISCHEN ERZÄHLUNGEN

Zusammenfassung

In seinem Beitrag bringt der Autor eine knappe Charakteristik der abergläubischen Erzählungen bezüglich des Begriffs, des Inhalts, des Stils und der Komposition dieser selbständigen Gattung des mündlichen epischen Schaffens. Er geht dabei von kollektiven und eigenen folkloristischen Forschungen aus, die in 16 Gemeinden des Kreises Senica nad Myjavou (Westslowakei) durchgeführt wurden. Die quantitativen Proportionen des gesammelten Materials deuten auf eine starke Frequenz dieses Genres auch in der Gegenwart hin. Diese Feststellung bezieht sich besonders auf die ältere Generation der Informanten.

Bezüglich des Begriffs der genannten Gattung führt der Autor mehrere Argumente zugunsten des Terminus „abergläubische Erzählung“ an. Hinsichtlich des Inhalts versucht er den spezifischen Charakter der untersuchten Gattung des mündlichen epischen Schaffens nicht nur durch den Begriff des Reflexes der Realität in ihr zu charakterisieren, sondern auch durch den Begriff der Metamorphose (1. die historische Verwandlung der Realität in Phänomene des Aberglaubens, 2. die Umwandlung, Mobilisierung dieser Phänome-

ne zu einem Sujet einer literarischen Formation und die Fixierung, Festhaltung von Vorstellungen, die aus dem Alltagsleben schwinden, mittels einer literarischen Form).

Den Stil der Aberglaubenserzählung analysiert der Autor unter anderem auch mit Hilfe des Systems der Ausdruckskategorien. In dieser Hinsicht stellt die untersuchte Prosagattung ein literarisches Gebilde mit überwiegend ikonischer Intention dar, wobei es auch an übereinstimmenden Wesenzügen mit der Kunstliteratur nicht mangelt (die Frequenz der Kategorie der Handlung, der Explizität, des Kontrastes bzw. des Ausdrucksgrades). Vom Blickpunkt der Komposition aus betrachtet bildet die Aberglaubenserzählung eine tektonische literarische Sujetformation, die sich am häufigsten nach der Methode „ab ovo“ entwickelt und alle grundlegenden Komponenten des Schemas der Sujetstruktur enthält (Exposition — Verwicklung — Lösung). Die Skala dieser Folklore gattung reicht von kurzen, unentwickelten Formen, die nur im Zusammenhang verständlich sind, bis zu relativ voll ausgebildeten Formationen.

Slovenský národopis

Časopis Národopisného ústavu Slovenskej
akadémie vied

Ročník 29, 1981, číslo 1

Vychádza štyri razy do roka
Vydáva VEDA, vydavateľstvo Slovenskej
akadémie vied

Hlavná redaktorka
PhDr. BOŽENA FILOVÁ, CSc.

Výkonná redaktorka
PhDr. VIERA GAŠPARÍKOVÁ, CSc.

Tajomníčka redakcie
PhDr. Zora Vanovičová

Typografia: *Eva Kovačevičová*

Redakčná rada: PhDr. Ján Botík, CSc.,
PhDr. Soňa Burlasová, CSc., doc. PhDr.
Václav Frolec, CSc., doc. PhDr. Emilia
Horváthová, CSc., PhDr. Soňa Kovačevičová,
CSc., Igor Krištek, CSc., PhDr. Milan
Leščák, CSc., doc. PhDr. Ján Michálek,
CSc., PhDr. Ján Mjartan, DrSc., doc.
PhDr. Štefan Mruškovič, CSc., PhDr.
Viera Nosáľová, CSc., PhDr. Adam Pranda,
CSc., doc. PhDr. Antonín Robek, CSc.

Redakcia: 813 64 Bratislava, Klemensova 19
Vytlačili Tlačiarne Slovenského národného
povstania, n. p., Martin

Jednotlivé číslo Kčs 20,—; celoročné pred-
platné Kčs 80,—

Výmer SÚTI č. 8/6.

Rozširuje Poštová novinová služba, objed-
návky vrátane do zahraničia a predplatné
prijíma PNS — Ústredná expedícia a do-
voz tlače, Gottwaldovo nám. 6/VII, 884 19
Bratislava. Možno objednať aj na každej
pošte alebo u doručovateľa.

© VEDA, vydavateľstvo Slovenskej aka-
adémie vied, 1980

СЛОВАЦКАЯ ЭТНОГРАФИЯ

Журнал Института этнографии Словацкой Ака-
демии Наук

Год издания 29, 1981, № 1

Издается четыре раза в год

«ВЕДА», издательство Словацкой Академии
Наук

Редакторы Д-р Боžена Филова и Д-р Вера
Гаšпарикова

Адрес редакции: 813 64 Братислава, Клемен-
сова 19

SLOWAKISCHE VOLKSKUNDE

Zeitschrift des Ethnographischen Institutes
der Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Jahrgang 29, 1981. Nr. 1. Erscheint viermal
im Jahre

Herausgegeben vom VEDA, Verlag der
Slowakischen Akademie der Wissen-
schaften

Redakteure PhDr. Božena Filová und
PhDr. Viera Gašpariková

Redaktion: 813 64 Bratislava, Klemenso-
va 19

SLOVAK ETHNOGRAPHY

Journal of the Ethnographic Institute of
the Slovak Academy of Sciences

Volume 29, 1981, No. 1

Published quarterly by VEDA, the Pub-
lishing House of the Slovak Academy of
Sciences.

Managing Editors PhDr. Božena Filová
and PhDr. Viera Gašpariková

Editor: 813 64 Bratislava, Klemensova 19

L'ETHNOGRAPHIE SLOVAQUE

Revue de l'Institut d'Ethnographie de
l'Académie slovaque des sciences

Anné 29, 1981, No. 1

Parait quatre fois par an, Editions de VE-
DA, maison d'édition de l'Académie slova-
que des sciences

Rédacteurs: PhDr. Božena Filová et

PhDr. Viera Gašpariková

Rédaction: 813 64 Bratislava, Klemensova
19

Distributed in the socialist countries by
SLOVART Ltd., Leningradská 11, Brati-
slava, Czechoslovakia, Distributed in West
Germany and West Berlin by KUBON
UND SAGNER, D-8000 München 34, Post-
fach 68, Bundesrepublik Deutschland. For
all other countries, distribution rights are
held by JOHN BENJAMINS, B. V., Peri-
odical Trade, Amsteldijk 44, 1007 HA Am-
sterdam HOLLAND

